

De nya medaljörerna

Vid årsmötet på Wiks slott 4 juni 1972 tilldelade Upplands fornminnesförening sin förtjänstmedalj kamrer J. V. Gustafsson, Knivsta, och konstnär Erik Hermansson, Bålsta. Här nedan berättar de medaljerade om sig själva och om sitt kulturminnesvårdande intresse.

VALFRID GUSTAFSSON

Mina föräldrar födda 1863, far av bondesläkt, mor av vallonsläkt vid Lövsta. De brukade samtidigt två lantgårdar, en i Gurresta och en i Skålsta byar i Vassunda sn, där jag föddes den 7 december 1895. Min far slutade sitt liv i Skålsta år 1905 vid 42 års ålder.

Som enda barn måste jag hjälpa mor efter fars död i jordbruket jämsides med skolgången, och blev så mors stöd till år 1919. Medan far levde var det han som skötte lien vid skörden och mor band säden i kärvar som skylades eller krakades på stör. Mor berättade att när jag låg i linda, och hon skulle ut och hjälpa till med skörden, så tog hon mig med i ett lakan där jag fick ligga och gasta. Efter fars död var det mor som tog lien och skar av säden som jag fick binda i kärvar, och bära band, dvs. kärvarna skulle skylas eller krakas som seden då var. Men så kom slättermaskinen för slätter av gräs, men vid skörd av säd så kopplades vid en s. k. slätterapparat och med denna samlade man ihop den avskurna säden i små s. k. rusk som sammanbands i kärvar och hopsamlades till skylar. Efter barndomsåren i hemmet tillkom olika maskiner för jordbruksdriften, en utveckling som fortskrider ännu.

År 1919 blev jag lantbrukare på en gård i Vickeby, Knivsta sn, där jag stannade till 1961, då jag pensionerades och flyttade till Knivsta stationssamhälle. Under åren i Knivsta från 1919 blevo uppdragen många: 42 år i kommunala och 41 år i kyrkliga uppdrag, kyrkvaktare i 40 år, nämndeman i 24 år, överförmyndare i 12 år, ordförande och kassör i olika förvaltningsgrenar inom kommunen. 56 år i ideella organisationer, såsom 42 år som kassör i försäkringskassan, som ordförande och dels kamrer i 40 år i jordbrukskassan, i Magasinskassan i 20 år som kassör. Knivsta hembygdsgille övertog hela magasinrörelsen av magasinsskassan 1964 och jag blev gilletts ordförande och kassör. Sedan 1940 har jag varit medlem i Upplands fornminnesförening.

Jag har tidigt kommit att intressera mig för allmän kulturhistoria. Sedan 1912 har jag fotograferat det som ansetts lämpligt att bevara i bild, och tidningsurklipp har jag samlat från år 1914. Jag har varit aktiv vid utgivandet av hem-

bygdsgillet årsbok »Magazin» från dess första år 1967. Åtskilliga av mina hembygdshistoriska skildringar har blivit tryckta huvudsakligen i lokalpressen, i hembygdsgillet årsböcker och Upplands fornminnesförenings årsbok Uppland.

Mitt intresse för gamla byggnader har med Knivsta hembygdsgilles verksamhet fått ytterligare näring. Sockenmagasinet från år 1758 har återuppförts på sin ursprungliga plats vid Knivsta kyrka. Vid Kvarngården, som nu kommit i gillet ägo, skall förutom fyra befintliga byggnader uppföras en nedtagen visthusbod med portlider. Den vattenkvarn som där funnits revs år 1925. Kvarnlägenheten är belagd från år 1693.

För förtjänstmedaljen, som tilldelats mig av Upplands fornminnesförening, ber jag att få tacka. Det blev en stor överraskning för mig när jag kom i åtanke vid utdelandet av den år 1972. Jag känner mig glad och hedrad av detta bevis på uppskattning.

J. V. G.

ERIK HERMANSSON

Född samma datum som den första flygfarkosten lyfte för egen maskin, alltså den 17 december 1903. En olycka kommer sällan ensam, är min parentes. I banvaktsstugan Prästhyttan vid sjön Väsman och i Grangärde församling. Tog realen i Ludvika 1921 och fortsatte så till tekningslärareexamen vid Högre Konstindustriella skolan i Stockholm. Fick där stora resestipendiet och studerade i Italien, speciellt kyrkmålningar och antik konst. Axelson-Johnsons stipendium för vidare utbildning som porträttör 1953 – och åter studier i Italien.

Flyttade till Runhällen 1918, trivdes ej men fascinerades av namnet, och intresset för ortnamnen började pyra. Fröet till fornintresset var sått. Flyttade till Bålsta 1921. Bosatt i Stockholm 1926–51, men vistades ofta i Bålsta och övertog föräldrahemmet där 1951. Träffade Jan Fridegård redan 1922. Men först senare, och särskilt då han gav mig sin bok Trägudars land och jag fick följa honom på strövtåg bland fornminnena, tändes mitt intresse på allvar för min nya hembygds forn- och kulturminnen. Ja, det blev till en mani som gjorde det lätt att akklimatisera sig i Håbo. Jan Fridegård och jag blev goda vänner och våra familjer umgicks ofta. Samtalsämnen var mestadels ortens fornminnen. Runtecknen lärde jag mig snart hjälpligt tack vare Jans, Sadelmakarns (J. L. Andersson), och inte minst Sven B. F. Janssons benägna bistånd.

Jag bildade Håbo Hembygdsförening, som konstituerades den 30 mars 1961 – enligt min princip att av alla sorters föreningar bör en hembygdsförening vara en Orts primära förening – efter att några år tidigare ha efterträtt Jan Fridegård som Riksantikvariens ombud i Håbo storkommun. Föreningens verksamhet kom dock att ligga nere en tid, men senare återbildades föreningen under namnet Håbo Härads Hembygdsförening. Detta på förslag av dåvarande vice ordföranden Rutger von Essen, som ansåg att föreningen borde täcka det ursprungliga häradsdistriktet. Jag var föreningens ordförande från starten till för ett par år sedan, då hjärtbesvär tvingade mig bort från både ordförandeskapet och ombudsupdraget.

Min verksamhet har bestått i att visa Håbos forn- och kulturminnesmärken för intresserade, enskilda, sällskap och skolklasser, att bevaka framfarten med

byggnadsplaner på ömtåliga områden, att resa omkring på möten m. m. och berätta om kommunens minnesmärken och historia samt att skriva och rita över ämnet i ortspressen. Sålunda har jag ritat av och beskrivit ett 50-tal kyrkor i Enabygden i Enköpings-Posten, liksom ett antal av ortens runstenar. I den lilla skriften Kyrkhälsning, som går ut till kommunens hushåll, avhandlar jag på samma sätt ortshistoria, likaså i Mälar-Posten, bilaga till Enköpings-Posten.

På 1950-talet gjorde jag lokalrevyer, där inslag av fornminnesmotiv förekom. För att popularisera våra forn- och kulturminnen arrangerade jag ett vikingaspel i det fria på stranden vid Skålsund mellan Stora och Lilla Ullfjärdarna. Själsundsspelen kallades det, och det spelades upp några somrar. Det var spexbetonat, forn- och nutid blandat. Sufflören fick låtsas rista handlingen under spelets gång.

Under många år har jag kämpat för bevarande av den undersköna Bålstaåsen. För dagen är arbetet med blivande Fridegårdsmuseet i Övergran hjärteangelägenheten nummer ett för mig. Museet är under iordningställande och ser ut att kunna bli färdigt till den 8 september 1973, femårsdagen av Jan Fridegårds död. Vi får här hans arbetsrum rekonstruerat, en storstuga för hembygdsföreningen och ett litet hembygdsmuseum. Vi har fått storslagen hjälp i denna strävan från kommunen, företag, institutioner och enskilda, vilka vi är stort tack skyldiga. Mitt verksamhetsmål har hela tiden varit just en hembygdsgård av dylikt slag – nu håller det alltså på att förverkligas.

Vill till slut uttala min glädje och tacksamhet för Upplands fornminnesförenings förtjänstmedalj. Men jag vill också framhålla att medaljen för mig inte markerar slutet på mitt intresse för hembygdens värden, tvärtom stimulerar den – och förpliktar – till fortsatt verksamhet.

E. H.